

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

Зважаючи на економічний та соціально-демографічний характер міграції, склалося багато різних визначень і класифікацій цього явища. Будучи похідним від різних політичних, соціальних, економічних і культурних контекстів, визначення міграції є надзвичайно різними за своєю природою. Роблять їхне порівняння складними не лише різні критерії, але й ті відмінності, які пов'язані з реальним соціальним і економічним значенням міграції, залежно від специфіки контекстів. Якщо раніше можна було чітко виділити два підходи: так зване вузьке розуміння міграції — «переселення на нове місце проживання» і широке розуміння міграції, що охоплює «всі територіальні переміщення», то сьогодні ми приходимо до висновку, що термін «міграція» все більше набуває універсального збірного характеру, під яким автори, що його використовують, розуміють іноді зовсім різні категорії, пов'язані з територіальним переміщенням на різних його стадіях. Для уникнення різночитань термін «міграція» в науковому аналізі обов'язково вимагає уточнювальної ознаки-прикметника: сезонна, маятникова, безповоротна, тимчасова, постійна, економічна, добровільна, вимушена, легальна, нелегальна, екологічна, політична, етнічна, трудова, човникова, навчальна, туристична тощо. Ця множинність означень стала наслідком розвитку самої міграції як такої, а також динамічних змін у структурі і напрямках її потоків [1, с. 142-143; 9].

Сьогодні у вітчизняній науковій літературі з проблем демографії, економіки, соціології та державного управління трудовій міграції приділяють більше уваги, ніж іншим видам міграційного руху населення. Слід відзначити праці таких вчених, як О. Малиновська, І. Майданнік, Е. Лібанова, О. Позняк, Н. Тиндик, Б. Юськів, С. Чехович та ін.

Як і будь-яке соціальне явище, що породжує певні суспільні відносини, трудова міграція потребує правового та організаційного врегулювання. З проведенням в Україні адміністративно-правових реформ у сфері міграції населення першочергового визначення потребують такі поняття, як «трудова міграція» та «трудоий мігрант».

Визначення трудової міграції часто відображає поточну національну політику держави та відрізняється в різних країнах в залежності від історичного періоду їх розвитку. Як правило, під трудовою міграцією розуміється переміщення в іншу країну з метою працевлаштування. Однак не існує загальноприйнятого визначення трудової міграції.

Варто погодитись, що трудова міграція населення — це особливий, економічного характеру, вид міграції, який обумовлений пошуком роботи, як правило, за межами країни постійного місця проживання. З широкої точки зору трудову міграцію визначають як сукупність усіх форм територіального руху населення, пов'язаного з трудовою діяльністю на території іншої країни. Вузьке трактування зводиться до вселення жителів однієї країни на територію іншої, що супроводжується їх подальшим працевлаштуванням [2, с. 289].

Слід зауважити, що перш за все, трудова міграція — це тимчасові поїздки на роботу, або тимчасове переміщення з метою працевлаштування. На відміну від стаціонарної міграції, для трудової міграції властиве збереження постійного зв'язку мігранта зі своєю родиною як у інформаційно-особистісних формах, так і у економічних [3, с. 8].

У науковій літературі трудову міграцію ще розуміють як переміщення у просторі, що здійснюються індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [3, с. 8]. Дане соціально-демографічне визначення занадто широке та не розкриває у повній мірі суть трудової міграції. На нашу думку, недоречним є застосування географічного терміну «просторове переміщення», адже трудова міграція це є перетин державних кордонів. Крім того, не завжди метою трудової міграції є виключно

підвищення рівня життя, для багатьох людей трудова міграція може бути єдиним способом заробити на існування.

Як еквівалент терміну «трудова міграція» іноді використовується термін «економічна міграція». Однак ці два поняття можуть охоплювати різні категорії. Термін «трудова міграція» може бути використаний тільки для визначення переміщення з метою працевлаштування, в той час як економічна міграція може вживатися як у вузькому значенні, що включає в себе переміщення з метою працевлаштування, так і в широкому, що включає в себе виконання інших видів економічної діяльності, наприклад, підприємницької. Такої думки дотримується російський науковець В. Іонцев, а також вітчизняний фахівець у сфері міграцій О. Малиновська. Деякі вчені до економічних міграцій відносять навіть переселення на постійне місце проживання, якщо це супроводжується працевлаштуванням [3, с. 9]. Міжнародна організація з міграції до економічних мігрантів відносить осіб, які залишають своє звичне місце проживання з метою поселення за межами країни походження для покращення якості свого життя [4, с. 21]. Цей термін також вживається до біженців, які шукають притулку від переслідувань, а також до осіб, які намагаються проникнути в країну без дозволу, нелегально використовуючи процедуру надання притулку.

Ми погоджуємось з думкою дослідників про якісну відмінність між трудовою міграцією та міграцією робочої сили. Під міграцією робочої сили розуміють переміщення працездатного населення, поряд з міграцією дітей та міграцією пенсіонерів. В основу даної класифікації дослідники кладуть статево-віковий критерій та здатність до праці мігрантів. Тоді як трудова міграція — явище іншого характеру, в основі якого лежить не категорії мігрантів, а причина їхнього переїзду. Однак сьогодні у науковому дискурсі терміни «трудова міграція» та «міграція робочої сили» вживають, переважно, як синоніми [3, с. 9].

Вживаються як синоніми і такі поняття, як трудова міграція і праця за кордоном. Проте, це різні за змістом явища. На думку О. Журби, трудова міграція є ширшим поняттям і являє собою переміщення працездатної особи на територію держави, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає, з метою зайняття оплачуваною трудовою діяльністю; у той час, як праця за кордоном — це оплачувана трудова діяльність працівника-мігранта за кордоном, заради якої він, власне, і виїжджає за межі своєї країни. Треба розуміти, що трудова міграція — це певний процес, обумовлений відповідними факторами. На відміну від трудової міграції, праця за кордоном — це вже безпосередній її кінцевий результат. Можна вважати, що праця за кордоном є ціллю трудової міграції, а більш загальною метою є отримання оплачуваної роботи [5, с. 130].

Міжнародні організації, такі як Організація об'єднаних націй (ООН) та Міжнародна організація праці (МОП) також використовують різні визначення поняття трудової міграції. Відповідно до Міжнародної конвенції про захист прав всіх трудящих та членів їхніх сімей 1990 р., трудящий-мігрант — це особа, яка буде займатися, займається або займалася оплачуваною діяльністю в державі, громадянином якої він чи вона не є. У конвенціях МОП працівник-мігрант — це особа, яка мігрує з однієї країни в іншу з наміром отримати роботу інакше, ніж за власний рахунок, і охоплює будь-яку особу, яка визнається згідно з законом як працівник-мігрант.

Європейська конвенція про правовий статус трудящих-мігрантів 1977 р., яка ратифікована Україною 16 березня 2007 р., до трудяшого-мігранта відносить громадянина Договірної Сторони, якому інша Договірна Сторона дозволила перебувати на її території з метою здійснення оплачуваної діяльності.

У Конвенції про правовий статус трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 2008 р., що ратифікована Україною 21 грудня 2011 р., трудящим-мігрантом визнається особа, яка є громадянином однієї зі Сторін, а також особа без громадянства, яка постійно проживає на території однієї Сторони, законно знаходиться та на законній підставі займається оплачуваною трудовою діяльністю на території іншої Сторони, громадянином якої вона не є та в якій постійно не проживає.

У розробленому Міжнародною організацією з міграції глосарії сказано, що трудова міграція — це переміщення осіб з однієї країни в іншу або у межах країни постійного місця проживання з метою працевлаштування [4, с. 38].

Як бачимо у більшості міжнародних конвенціях до трудових мігрантів відносяться лише ті особи, які на законних підставах знаходяться та працюють на території іншої держави, тобто нелегально працевлаштовані іноземці не вважаються трудовими мігрантами.

Варто зазначити, що трудова міграція регулюється перш за все національним міграційним законодавством. Крім того, деякі держави беруть активну участь у регулюванні зовнішньої трудової міграції та захисті прав своїх громадян, що працюють за кордоном [4, с. 38]. Процедура допуску іноземних працівників на ринок праці та умови їх перебування залежать від категорії трудових мігрантів і встановлюється у нормативно-правовій базі приймаючої країни.

Наприклад, міграційне законодавство США передбачає такі види іноземних працівників, як тимчасові (не іммігранти) та постійні (іммігранти). До тимчасових працівників відносяться особи, що бажають в'їхати в США на короткий період часу з конкретно визначеною метою. Після в'їзду такі працівники можуть займатися лише тією діяльністю, для якої їм була видана віза. До так званих «постійних працівників» (іммігрантів) належать особи, які мають дозвіл на постійне проживання та працевлаштування в США [6]. У законодавстві Європейського Союзу, незважаючи на відсутність визначення поняття «трудоий мігрант», права та свободи іноземних працівників закріплені та гарантуються. Наприклад, свобода руху працівників передбачає скасування будь-якої дискримінації на підставі державної належності працівників держав-членів у питаннях зайнятості, оплати праці та інших умов праці й працевлаштування [7]. У російському законодавстві визначення поняття «трудоий мігрант» також відсутнє, натомість вживається термін «іноземний працівник» — іноземний громадянин, що тимчасово перебуває у Російській Федерації та здійснює у встановленому порядку трудову діяльність [8].

У Законі України «Про зайнятість населення» передбачено право займатися трудовою діяльністю у період тимчасового перебування за кордоном, якщо вона не суперечить чинному законодавству України і країни перебування. Проте трудова міграція стала в нашій державі об'єктивною реальністю та для багатьох громадян є основним джерелом доходів. Сучасний стан трудової міграції в Україні характеризується як легальним, так і нелегальним виїздом на роботу за кордон значної частини економічно активного населення держави, транзитною міграцією в Західну Європу, збільшенням кількості трудових іммігрантів. Однак у міграційному законодавстві України ще досі не визначено поняття таких категорій як «трудова міграція», «трудоий мігрант». На розгляд Верховної Ради України неодноразово подавалися законопроекти у сфері міграції, у яких пропонувались різні визначення даних категорій. Зокрема, у проекті Закону України «Про Державну міграційну службу України» трудовою міграцією вважається переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону з метою виконання робіт, надання послуг на платній основі чи провадження будь-якого виду підприємницької діяльності, не забороненого законодавством держави працевлаштування, яка має на це відповідний дозвіл державного органу [9].

Попри відсутність єдиного та загальноприйнятого понятійного апарату у сфері трудової міграції, можна виокремити основні ознаки даного явища, що у свою чергу допоможе дати більш повне його визначення. На нашу думку, до основних особливостей трудової міграції належать:

- добровільність та тимчасовість;
- економічна мотивація (безробіття, низький рівень заробітної плати);
- мета — працевлаштування (офіційно або неофіційно);
- перетин державних кордонів.

Таким чином, у широкому значенні трудова міграція — це переміщення особи за межі країни з метою працевлаштування. У вузькому, — під трудовою міграцією слід розуміти добровільне переміщення особи через державний кордон з метою тимчасового працевлаштування. А трудоий мігрант — це особа, яка займається оплачуваною трудовою діяльністю на території держави, громадянином якої вона не являється та в якій постійно не проживає.

Для забезпечення захисту українських громадян, які працюють за кордоном та для регулювання трудової імміграції, в нашій країні необхідно на законодавчому рівні закріпити запропоновані вище поняття «трудова міграція» та «трудоий мігрант», зокрема, у Трудовому кодексі України та при розробці нової редакції Закону України «Про зайнятість населення». Законодавче визна-

чення понять «трудова міграція» та «трудоий мігрант» дозволить вдосконалити адміністративно-правове регулювання трудової міграції в Україні.

Використана література:

1. *Глобалізація і трудова міграція в Європі: [монографія] / Б. М. Юськів.* — Рівне: видавець О. М. Зень, 2009. — 479 с.
2. *Правові основи міжнародної економічної діяльності: [навч. посіб.] / С. В. Фомішин, І. Д. Шутак.* — Київ: Кондор, 2009. — 454 с.
3. *Населення України. Трудова еміграція в Україні.* — К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2010. — 233 с.
4. *International Migration Law: Glossary on Migration / International Organization for Migration [Електронний ресурс].* — Режим доступу: www.iom.int.
5. *Журба О. В.* Поняття та сутність праці за кордоном та сучасної української трудової міграції / О. В. Журба // *Форум права.* — 2008. — № 1. — С. 130-133. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua.
6. *U. S. Citizenship and Immigration Services (USCIS).* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.uscis.gov.
7. *Official Journal of the European Union C 83 Volume 53 30 March 2010 / Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union [Електронний ресурс].* — Режим доступу: www.eur-lex.europa.eu.
8. *Федеральный закон «О правовом положении иностранных граждан в Российской Федерации» от 25.07.2002 г.* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.fms.gov.ru.
9. *Проект Закону України «Про Державну міграційну службу України».* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.dmsu.gov.ua.

Кравченко В. Г. Визначення поняття трудової міграції.

У статті проаналізовано різні наукові підходи до розуміння поняття «трудова міграція», «трудоий мігрант», а також визначення цих термінів у законодавстві зарубіжних країн та міжнародних конвенціях. Сформульовано характерні особливості трудової міграції та запропоновано авторське визначення цього явища. Запропоновано на законодавчому рівні закріпити терміни «трудова міграція» та «трудоий мігрант».

Ключові слова: трудова міграція, трудоий мігрант, міграційне законодавство, іноземний працівник.

Кравченко В. Г. Определение понятия трудовой миграции.

В статье проанализированы различные научные подходы к пониманию понятия «трудова миграция», «трудоий мигрант», а также определения этих терминов в законодательстве зарубежных стран и международных конвенциях. Сформулированы характерные особенности трудовой миграции и предложено авторское определение этого явления. Предлагается на законодательном уровне закрепить термины «трудова миграция» и «трудоий мигрант».

Ключевые слова: трудова миграция, трудоий мигрант, миграционное законодательство, иностранный работник.

Kravchenko V. Definition of Labour Migration.

This article deals with the different scientific approaches to understanding the concept of «labor migration», «migrant worker» and the definition of these terms in the legislation of foreign countries and international conventions.

As a rule, labor migration means movement to another country for employment. It is a special type of migration of economic nature. In contrast to permanent migration it is typical for labor migration the preserve of the constant connection of migrant with his/her family both in personal information and economic forms. However, there is no generally accepted definition of labor migration. The concept and definition of labour migration often reflects current national policy perspectives and varies in different countries and over time.

As the equivalent to the term «labor migration» sometimes the term «economic migration» is used. However, these two terms may include different categories. The term «labor migration» may be used only to determine the movement for employment purposes while «economic migration» can be used both in narrow sense which includes movement for employment and in general including other types of economic activity such as business.

The terms «labor force migration» and «work abroad» are used as synonyms to «labor migration» in scientific discourse today. However, they are different in their contents and in essence phenomena.

International instruments such as the UN and International Labour Organization (ILO) Conventions use different definitions. Most international conventions define as migrant workers only those persons who are lawfully stay and employed in another state. Illegally employed foreigners are not considered as migrant workers.

Furthermore, labor migration is regulated primarily by national migration legislation. Countries have developed various types of admission policies to meet their labour market needs and priorities. These usually distinguish among several categories of workers according to the duration of their state, their skills, and their legal status.

The current tendency of labor migration in Ukraine is characterized as legal and illegal leaving of a large part of the economically active population of the state with the aim to work abroad, transit migration to Western Europe, an increasing number of labor immigrants. However, the migration legislation of Ukraine has not defined the concept of such categories as «labor migration», «migrant worker» yet.

This article formulates the typical features of labor migration: voluntary and temporality, economic motivation (unemployment, low wages), goal — employment (legal or illegal), crossing of state borders.

Despite the absence of the unified and generally accepted definitions of these phenomena the author tries to determine them. In the broad sense labor migration is the movement of a person abroad for employment purposes. In the narrower sense labor migration should be understood as the voluntary movement of persons across the state border for temporary employment. A migrant worker is a person who is engaged in paid labor activities outside his/her home state.

In the article the author proposes to consolidate the terms «labor migration» and «migrant worker» into the legislation: for example, in the Labor Code of Ukraine and in the revised Law of Ukraine «On Employment of Population». It will help to provide better protection of Ukrainian citizens working abroad and improve the administrative and legal regulation of labor migration in Ukraine.

Key words: labor migration, migrant workers, migration legislation, a foreign worker, definition, employment, illegal immigration.